

KSZTAŁTOWANIE EKO-KULTURY OSOBOWOŚCI PRZYSZŁEGO NAUCZYCIELA SZKOŁY PODSTAWOWEJ: ASPEKTY TEORETYCZNE I STOSOWANE

*Ludzkość będzie w stanie uratować środowisko naturalne
tylko i wyłącznie w wypadku, gdy każdy będzie miał poczucie
odpowiedzialności za nasz wspólny dom – planetę Ziemia...
N. Moiseyev*

Artykuł przedstawia niektóre aspekty teoretyczne i praktyczne związane z kształtowaniem kultury ekologicznej przyszłego nauczyciela szkoły podstawowej. Rozważanie są różne podejścia naukowe w interpretacji pojęcia „kultury ekologicznej”, „eko-kultury osobowości”. Kultura ekologiczna jest pojmowana jako element kompleksowy, składający się z systemowej wiedzy o środowisku naturalnym, zdolności do ochrony środowiska, walorów ekologicznych i poczucia odpowiedzialności za decyzje podejmowane w związku z naturą; integracyjnej jakości osobowości, która uosabia wartości duchowe i moralne oraz określa działania eko-etyczne w celu zachowania życia we wszystkich jego formach i tworzenia piękna środowiska naturalnego. Akcent jest stawiany na aspekcie moralnym w rozumieniu kultury ekologicznej jako część ogólnej kultury osobowości, która opiera się przede wszystkim na walorowych relacjach człowieka ze zjawiskami otaczającego świata i wiodącej roli nauk przyrodniczych w kształtowaniu wspomnianego zjawiska.

Słowa kluczowe: kultura ekologiczna, osobowość, ekologizacja, środowisko naturalne, świadomość ekologiczna, relacje ekologiczne, działalność ekologiczna.

FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Highlights some of the theoretical and practical aspects concerning the formation of ecological culture of the future primary school teacher. Various scientific approaches in the treatment of the concepts of «ecological culture», «ecological culture of the individual». When culture is understood as a complex ecological neoplasm, including a system of environmental awareness, the ability of environmental activities, environmental values and sense of responsibility for decisions made in the relationship with nature; integrative quality of the individual that embodies the spiritual and moral values and defines eco-moral behavior, aimed at the preservation of life in all its forms and the creation of beauty of the environment. Taken in relationship with nature, integrative quality of the individual that embodies the spiritual and moral values and defines eco-moral actions to preserve life in all its forms and creating beauty in the natural environment.

The attention on the moral aspect in understanding the ecological culture as part of the cultural identity, which is based primarily valuable of man's relationship to the phenomena of the world and the leading role of the disciplines of natural science in shaping its appointed cycle phenomenon.

Keywords: ecological culture, identity, greening the environment, environmental awareness, ecological relationships, environmental activities.

R. Roslavets
doktor nauk
pedagogicznych,
docent katedry nauk
matematyczno-
przyrodniczych
wykształcenia
podstawowego
Wschodnioeuropejskiego
Narodowego
Uniwersytetu
im. Lesi Ukrainki
(m. Łuck, Ukraina)

**ФОРМУВАННЯ ЕКОКУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

*Спассти окружающую среду человечество сможет
при условии осознания каждым ответственности
за судьбу нашего общего дома – планеты*

Земля...

Н. Н. Моисеев

Висвітлюються деякі теоретико-прикладні аспекти щодо формування екологічної культури майбутнього вчителя початкових класів. Розглядаються різні наукові підходи у трактуванні понять «екологічна культура», «екокультура особистості». Під екологічною культурою розуміється комплексне новоутворення, що включає систему екологічних знань, умінь природоохоронної діяльності, екологічні цінності і почуття відповідальності за рішення, котрі приймаються в стосунках із природою; інтегративна якість особистості, що втілює духовно-моральні цінності і визначає екологічно-моральні вчинки, спрямовані на збереження життя в усіх її проявах і на творення краси природного середовища. Акцентується на моральному аспекті в розумінні суті екологічної культури як частини загальної культури особистості, в основі якої лежить, передусім, ціннісне ставлення людини до явищ навколишнього світу та провідній ролі дисциплін природничонаукового циклу у формуванні означеного феномена.

Ключові слова: екологічна культура, особистість, екологізація, довкілля, екологічна свідомість, екологічні стосунки, екологічна діяльність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасне суспільство постало перед вибором: або зберегти існуючий спосіб взаємодії з природою, що неминуче може привести до екологічної катастрофи, або зберегти біосферу, придатну для життя, змінивши тип діяльності, що склався. А це можливе за умови радикальної перебудови світогляду людей, ломки цінностей у галузі як матеріальної, так і духовної культури і формування нової – екологічної культури. Тобто, об'єктивні тенденції сучасного етапу розвитку цивілізації, теорії і практики екологічної освіти і виховання зумовлюють необхідність інтеграції екологічної і природничонаукової педагогічної освіти, посилення уваги до питань формування екологічної культури майбутнього вчителя, зокрема початкових класів, яка в умовах поглиблення екологічної кризи є своєрідним містком, що допоможе дитині дійти до культури гармонії з природою, визнання її самоцінності й усвідомлення її захисту. Саме тому одним із пріоритетних завдань Державного стандарту вищої професійної педагогічної освіти є сформулювати особистість учителя з високою екологічною культурою, яка прагнула б до оптимальної взаємодії з природним середовищем, особу, що вирізняється наявністю переконань, потребою в діяльності щодо поліпшення довкілля.

Аналіз наукових досліджень (Е.Андреев, Е.Гирусов, В.Горова, В.Медведев, Ю.Олейников, Р. Хакимов та ін.) засвідчує, що з усією очевидністю постають проблеми екологізації свідомості студентів, формування екологічної культури і становлення екоцілісної особистості.

Зауважимо, актуальність і важливість завдання формування екологічної культури майбутнього педагога в освітньому процесі вищої школи, у свою чергу, вимагає перегляду і зміни як змісту екологічної освіти, так і самого поняття «екологічна культура особистості».

Мета статті: проаналізувати різноманітні підходи до вивчення екологічної культури як системи цінностей людини та розмаїтість інтерпретацій цього терміна; функціональну спрямованість навчальної дисципліни «Екокультура особистості» у формуванні екологічної культури майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. «Екологічна культура» – містке і багатопланове поняття. Воно торкається не лише рівня технічного, економічного розвитку суспільства, але й усього духовного життя людини, його інтересів, схильностей, здібностей, взаємодії з іншими людьми, з довкіллям. Екологічна культура сьогодні все частіше розглядається з культурологічних позицій, як феномен загальної культури, що акумулює два процеси - освіту людини та її становлення як соціокультурного індивіда.

З цього приводу С.Глазачев [1], зокрема, відзначає: «Цей перехід, що здійснюється сьогодні в культурі в цілому, безпосередньо торкається кожного носія культури, кожної людини. «Екологізацію культурності особи» можна було б визначити як перехід людини від зосередженості на собі, своїх виключно індивідуальних, приватних проблемах до зосередженості на своїх зв'язках зі світом, що визначають як вплив світу на людину, так і вплив людини на світ». При цьому науковець вважає, що екологічна культура є мірою і способом реалізації сутнісних сил людини, екологічної свідомості і мислення в процесі духовного і матеріального освоєння природи та підтримка її цілісності, новий зміст, нова якість загальнолюдської культури, основу якої становлять універсальні цінності – Земля, Природа, Життя, Людина.

Екологічна культура виступає як культура єднання людини з природою, гармонійного злиття соціальних потреб та потреб людей із нормальним існуванням і розвитком самої природи. Її формування, становлення не зводиться до простого засвоєння екологічних знань і норм. У зв'язку з життєво важливою необхідністю усвідомлення людиною своєї соціальної і моральної відповідальності за стан довкілля, в сучасних дослідженнях все виразніше простежується моральний аспект в розумінні суті екологічної культури як частини загальної культури особи. В її основі лежить, передусім, ціннісне ставлення людини до явищ навколишнього світу. Інакше кажучи, екологічна культура – це такий рівень свідомості особи, який управляє і мисленням, і усією діяльністю людини на основі власного прийняття ним абсолютної цінності життя.

Екологічна культура, за А.Вербицьким [2], є «сукупністю досвіду взаємодії людей із природою, що забезпечує виживання і розвиток людини й виражена у вигляді теоретичних знань і способів практичних дій в природі і суспільстві, моральних норм, цінностей і культурних традицій».

Вартує уваги думка Н.Тарасенко [3] про те, що «екологічна культура включає певний «зріз» суспільно виробленого способу самореалізації людини в природі, культурні традиції, життєвий досвід, моральні почуття і моральну оцінку ставлення людини до довкілля».

Екологічна культура, як стверджує І.Зверев [4], передбачає наявність у людини твердих знань, переконань, готовність до діяльності, а також його практичні дії, які погоджені з вимогами дбайливого ставлення до природи .

Існує думка (А.Захлебний, І.Зверев, І.Суравегіна та ін.), що найважливішою ознакою екологічної культури є відповідальне ставлення особи до довкілля, яка відбиває об'єктивний, конкретний історичний характер взаємин між особистістю, колективом, суспільством з позицій свідомого здійснення вимог, що висуваються до них. Відповідальність розглядається як внутрішня властивість індивіда, що є гармонійним поєднанням раціонального й емоційного, розумного і чуттєвого.

Слід відзначити, що в науковій літературі, зазвичай, виділяють дві складові в системі екологічної культури: матеріальну (всі форми взаємодії суспільства з природою і результати цієї взаємодії) і духовну (екологічні знання, уміння, переконання, навички). При цьому І.Сафронов [5] розглядає екологічну культуру суспільства як систему діалектично взаємозв'язаних елементів: екологічних стосунків, екологічної свідомості і екологічної діяльності.

У змісті екологічних стосунків виділяють два структурні елементи: соціально-екологічні стосунки, які складаються між людьми в штучному місці їх існування і побічно впливають на природне місце існування людей та реально-практичні стосунки, які

включають, по-перше, стосунки людини безпосередньо з природним місцем існування, по-друге, стосунки в матеріально-виробничих сферах людської життєдіяльності, пов'язаних із процесом привласнення людиною природних сил, енергії і речовини, і, по-третє, стосунки людини з природними умовами свого існування як громадської істоти.

Зауважимо, неодмінною ознакою високої екологічної культури є наявність певних моральних і правових норм. Тут важливу роль відіграє формування відповідальності як здатності до свідомого і самостійного прийняття особистістю певних зобов'язань перед природою, суспільством, колективом, самим собою і готовністю звітувати за їх утілення в життя, нести покарання у вигляді юридичних, адміністративних, моральних санкцій з боку суспільства, відчуття провини, докорів совісті зі свого боку, оскільки дефіцит відповідальності перед майбутнім є одним із витоків кризової екологічної ситуації.

На думку І. Суравегіної [6], екологічна відповідальність вбирає в себе всі істотні ознаки як соціальної, так і моральної відповідальності. А враховуючи, що категорія відповідальності пов'язана з категорією свободи, у людини завжди є вибір поступити так чи інакше по відношенню до природного середовища, іншої людини, самої себе. Відповідальність як особистісна якість розвивається в онтогенезі поступово в результаті взаємодії індивіда з соціальним оточенням. Вона є свідомим здійсненням особою і суспільством раціонального природокористування; діяльність щодо збереження для майбутніх поколінь багатства і різноманітності ресурсів; взаємодія особи і суспільства з перетворення біосфери в ноосферу (сферу розуму), органічна єдність сучасної екологічної свідомості особистості та її емоційної чутливості до екологічних проблем, поведінки і діяльності в природі.

Екологічна діяльність характеризується як інтегративне поняття, що охоплює різні види людської діяльності як в матеріальній, так і в ідеальній сферах, пов'язані з пізнанням, освоєнням, перетворенням і збереженням природного середовища.

У зв'язку з життєво важливою необхідністю усвідомлення людиною своєї соціальної і моральної відповідальності за стан довкілля, в сучасних дослідженнях все виразніше простежується моральний аспект в розумінні суті екологічної культури як частини загальної культури особистості. В її основі лежить, передусім, ціннісне ставлення людини до явищ навколишнього світу. Інакше кажучи, екологічна культура – це такий рівень свідомості особистості, який управляє і мисленням, і усією діяльністю людини на основі особистісного прийняття нею абсолютної цінності життя. Зокрема, В.Ситаров [7] наголошує на тому, що екологічна культура як органічна, невід'ємна частина культури суспільства, характеризується мірою його духовності, мірою моральності, мірою впровадження екологічних принципів у діяльність людей.

Отже, крізь призму окресленого ми констатуємо різноманітні підходи до вивчення екологічної культури як системи цінностей людини та розмаїтість інтерпретацій цього терміна, що включають:

- екологічну свідомість, переконання, стиль життя;
- екологічний світогляд, світобачення;
- екологічну поведінку й діяльність зі створення матеріальних і духовних цінностей;
- екологічні знання;
- систему моральних еколого-культурних цінностей;
- екологічно чисті виробництва і продукцію, що випускається ними;
- екологічні установи й організації, що мають наукову, педагогічну, управлінську, практичну спрямованість;
- оптимальні норми і способи взаємодії суспільства і довкілля;
- систему еколого-соціальних стосунків в суспільстві.

Усі ці компоненти визначають екологічну культуру як невід'ємну частину загальнолюдської культури, що формує поведінкові мотиви людини, його духовний ріст, здоровий спосіб життя, екологічну інформованість. А наявність як загальних рис, так і

відмінностей доводить, що це поняття знаходиться у стадії формування. Виходячи з вище викладеного, під екологічною культурою ми розуміємо комплексне новоутворення, що включає систему екологічних знань, уміння природоохоронної діяльності, екологічні цінності і почуття відповідальності за рішення, котрі приймаються, в стосунках із природою, інтегративну якість особистості, що втілює духовно-моральні цінності і визначає екологічно-моральні вчинки, спрямовані на збереження життя в усіх її проявах і на творення краси природного середовища. При цьому екологічна культура майбутнього вчителя початкових класів характеризується не лише оволодінням еколого-педагогічними знаннями, уміннями, навичками, але і естетичним ставленням до природи, розвитком емоційно-чуттєвої сфери дитини, вихованням її естетичних потреб та інтересів, проявом творчої діяльності й самодіяльності.

В успішному здійсненні завдань формування екологічної культури майбутніх учителів початкових класів провідна роль належить дисциплінам природничо-наукового циклу, які, впливаючи одночасно на свідомість, почуття, уяву, інтелект людини, сприяють формуванню світогляду й еколого-моральних якостей, що мають гуманістичний сенс. Так, для студентів педагогічного інституту Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (спеціальність «Початкова освіта», освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр») викладається курс «Екокультура особистості», пріоритетними завданнями якого є: формування у студентів міцних теоретичних знань у галузі екології, екологічного світогляду, екологічної свідомості майбутніх педагогів, активної життєвої позиції, бережливого ставлення до природи.

Формуванню у студентів міцних теоретичних знань у галузі екології сприяє ґрунтовне опрацювання, зокрема таких питань, як:

- глобальні екологічні проблеми планети Земля та України;
- сучасні рівні вимог до екологічної культури особистості.

А виконання практичних робіт, як-от: проаналізувати екологічні карти Волині, забезпечує ознайомлення майбутніх учителів початкової школи із екологічним станом Волині, регіональними перспективами та пріоритетами екологічної політики держави у формуванні екокультури особистості.

Одним із способів впливу на розвиток екологічної свідомості майбутнього педагога, що активно використовуються на різних етапах викладання цієї дисципліни, ми розглядаємо еколого-психологічні тренінги та тренінгові вправи, екологічні ігри й вікторини. Зокрема, на лекційних і практичних заняттях використовувалися модифіковані варіанти екологічних ігрових вправ В. Зібзєєвої [8], В. Маршицької [9], еколого-психологічного тренінгу В. Ясвіна [10], інтернет-ресурси [11], які спрямовані на вирішення таких завдань: формування екологічних настанов особистості, умінь і навичок взаємодії з природними об'єктами; корекція цілей такої взаємодії; розвиток перцептивних можливостей людини при її контактах із природними об'єктами; розширення індивідуального екологічного простору.

Наприклад, вправа „Створюємо екосистему”.

Мета: засвоєння технологій взаємодії з природою, посилення емоційного та практичного компонентів особистісного ставлення до природи.

Матеріали: ґрунт, гілки, мох, гравій, кора, листя, каміння та інший природний матеріал. Завдання: створи модель екосистеми за вибором із використанням різного природничого матеріалу і подаруй її для куточка природи освітнього закладу, в якому проходиш педагогічну практику.

Вправа „Екологічні знаки”.

Мета: розвиток емпатії, стимулювання уяви, інтелектуалізація емоцій. Завдання: Придумай та намалюй кілька попереджувальних або заборонних знаків, які можна було б установити в лісі, біля річки, в парку, на вулицях міста. Ці знаки повинні захищати інтереси, права тварин і рослин. Пам'ятайте, знак має бути не тільки носієм інформації та бути зрозумілим, а й впливати на емоційну сферу людини. Ознайом дітей із розробленими екологічними знаками під час педагогічної практики.

Як показує досвід, участь у тренінгових вправах у процесі вивчення дисципліни „Екокультура особистості” налаштовує майбутніх педагогів на творчу працю, стимулює увагу, підсилює емоційний та практичний компонент їхнього особистісного ставлення до природи, впливає на розвиток емпатії, сприяє інтелектуалізації емоцій, суб’єктивізації ставлення до природи, створенню сприятливої атмосфери в аудиторії, узагальненню знань про правила поведінки у природі та наданню їм особистісного змісту.

Висновок. «Жити у злагоді з природою» – це положення античної філософії залишається актуальним у наші дні в найширшому сенсі, оскільки саме людина виконує функцію сполучної ланки двох типів еволюцій – природної і культурної. І саме сформована екологічна культура, зокрема вчителя початкових класів, піднімає на новий рівень оцінки стосунки природи і людини, вводить знання про ці відносини в систему цінностей культури. З цим, власне, і пов’язуємо перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Hlazachev S. N. Экологическая культура учителя / S. N. Hlazachev. – М.: Sovremenniy pisatel, 1998. – 432 s.
2. Verbytskyy A.A. Основы концепции развития непрерывного экологического образования / A.A. Verbytskyy // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 31 – 36.
3. Tarasenko N.F. Природа, технология, культура: философско-мировоззренческий анализ / Tarasenko N.F. – К.: Nauk. dumka, 1985. – 256 s.
4. Экологическое образование школьников / [под ред. Y.D. Zvereva, Y.T. Suravehynoy]. – М.: Педагогика, 1983. – 160 s.
5. Safronov Y.P. Формирование экологической культуры учителя / Y.P. Safronov: диссер. канд. пед. наук. : М., 1991. – 157s.
6. Zakhlebnyi A.N., Suravehyna Y.T. Научно-технический прогресс и экологическое образование / A.N. Zakhlebnyi, Y.T. Suravehyna // Советская педагогика. – 1985. – № 12. – С. 9 – 14.
7. Sytarov V.A. Социальная экология / V.A. Sytarov, V.V. Pustovoytov. – М.: Академия, 2000. – 280s.
8. Zebzeeva V. Эколого-психологический тренинг / V. Zebzeeva // Дашколное воспитание. – 1999. – 3 7. – С. 84-88.
9. Marshytska V. Лисові ігри / V. Marshytska // Дашкильне виховання. – 2000. – №10.
10. Yasvyn V. A. Психологія стосунків до природи / Yasvyn V. A. – М. : Smysl, 2000. – 456 s.
11. Rezhym dostupu: <http://do.irort.ru/mod/resource/view.php?id=3214>

FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

R. Roslawec

Formulation of scientific problem and its importance. Modern society is faced with a choice: either to keep the existing way of interacting with nature, which inevitably may lead to environmental disaster, or save the biosphere suitable for life, changing the type of activity that has emerged. And this is possible under the condition of radical change in the mindset of people, breaking up the values in the field of both material and spiritual culture and forming a new environmental culture. That is, the objective tendencies of modern stage of civilization development, the theory and practice of environmental education and education necessitate the integration of environmental and science teacher education, increased attention to the issues of formation of ecological culture of future teachers, especially in primary classes, which in the context of deepening ecological crisis is a peculiar bridge that will help the child to come to the

culture of harmony with nature, recognizing her self-worth and the awareness of its protection. That is why one of the priorities of the State standard of higher professional pedagogical education to form the teacher's personality with high environmental culture, which would tend to be optimal interaction with the natural environment, the personality, which is characterized by the presence of convictions, the need for activities to improve the environment.

Analysis of research studies (E. Andreev, E. Girusov, V. Gorovaya, V. Medvedev, Y. Oleynikov, G. Khakimov, etc.) certifies that clearly stand the problems of ecologization of consciousness of students, formation of ecological culture and development of ECONO personality.

Note, the relevance and importance of a problem of formation of ecological culture of future teacher in educational process of higher education, in turn, requires a review and changes to both the content of environmental education and the concept of "ecological culture of personality".

The purpose of this article is to analyze various approaches to the study of ecological culture as a system of human values and the diversity of interpretations of this term; the functional orientation of the discipline "Ecoculture osobistosti" in the formation of ecological culture of future teachers of initial classes.

The main material and justification of the results of the study. "Environmental culture" is a comprehensive and multidimensional concept. It concerns not only the level of technological and economic development of society, but also of the whole spiritual life of man, his interests, aptitudes, abilities, interaction with others, with the environment. Ecological culture today is increasingly viewed from the cultural standpoint, as a phenomenon of General culture, accumulates two processes - the formation of man and his development as a socio-cultural individual.

On this occasion S. Glazachev [1], in particular, noted: "This transition, which is today in the culture as a whole, directly applies to every carrier of culture, every person. "Greening the culture of personality" can be defined as the conversion of a person from focusing on yourself, its extremely individual, private problems to focus on its relations with the world, determining how the impact of the world on humans and human impact on the world." The scientist believes that ecological culture is the measure and method of implementation of the essential powers of man, ecological consciousness and thinking in the process of spiritual and material nature development and the maintenance of its integrity, new content and a new universal culture based on universal values – the Earth, Nature, Life, People.

Ecological culture is the culture of unity of man with nature, a harmonious fusion of social needs and the needs of people with a normal existence and development of nature itself. Its formation, the formation is not limited to the simple assimilation of environmental knowledge and norms. In connection with the vital necessity of man's awareness of his social and moral responsibility for the environment, future research is clearly emerging moral aspect in understanding the essence of ecological culture as part of General culture of personality. It is based on, primarily, value the person's attitude to the phenomena of the world. In other words, ecological culture is the level of consciousness of the personality that manages and thinking, and all human activities based on their own acceptance of the absolute value of life.

Ecological culture, by A. Verbitsky [2], is "the totality of the experience of human interaction with nature, ensuring the survival and development of human rights and expressed in the form of theoretical knowledge and practical action in nature and society, moral norms, values and cultural traditions".

Worth the view N. Tarasenko [3] that "ecological culture includes a certain "slice" of the public developed a method of self-realization of man in nature, cultural traditions, life experience, moral feelings and moral assessment of man's relationship to the environment."

Ecological culture, says I. Zverev [4], implies the presence of solid knowledge, beliefs, readiness for activity, as well as his practical actions that are consistent with the requirements of careful attitude to nature.

There is an opinion (A. Sahni, I. Zverev, I. Sarvega, etc.) that the most important feature of ecological culture is the responsible attitude of the individual to the environment, which reflects the objective, the concrete historical nature of the relationship between personality, collective and society from the point of view of conscious implementation of the requirements. Responsibility is seen as an internal property of an individual that is a harmonious combination of rational and emotional, sensible and sensual.

It should be noted that in the scientific literature usually distinguish two components in the system of ecological culture: the material (all forms of interaction of society with nature and the results of that interaction) and spiritual (environmental knowledge, skills, beliefs, skills). In this I. Safronov [5] considers the ecological culture of society as a system of dialectically interrelated elements: environmental relations, environmental awareness and environmental activities.

In the environmental relations distinguish two structural elements: socio-ecological relations, which develop between people in their artificial habitat and indirectly affect the natural habitat of people and a real and practical relationships, which include, first, the relationship of man directly from natural habitats, and secondly, the relationship in material and production spheres of human activity associated with the process of appropriation by man of natural forces, energy and matter, and, thirdly, the relationship of man with the natural conditions of its existence as a social being.

Note that an essential feature of high ecological culture is the presence of certain moral and legal norms. Here an important role is played by the formation of the responsibility as the capacity for conscious and self-accepting person certain obligations towards the environment, society, team, himself and the willingness to be accountable for their implementation, to be punished in the form of legal, administrative and moral sanctions of society, feelings of guilt, bad conscience on their part, because the deficit of responsibility to the future are among the roots of the crisis of the ecological situation.

According to I. Surovegin [6], environmental responsibility incorporates all the essential features of both social and moral responsibility. And given that the category of responsibility associated with a category of freedom, a person always has the choice to act one way or another in relation to the natural environment, another person, yourself. Responsibility as a personality trait develops in ontogeny gradually as a result of the individual's interaction with their social environment. It is the conscious enjoyment of society and rational nature management; conservation for future generations the richness and diversity of resources; the interaction of the individual and society to transform the biosphere into the noosphere (sphere of mind), is an organic unity of the modern ecological consciousness of the personality and its emotional sensitivity to environmental problems, behavior and activities in nature.

Environmental activity is characterized as an integrative concept encompassing different kinds of human activity both in material and ideal in areas associated with cognition, development, transformation and preservation of the natural environment.

In connection with the vital necessity of man's awareness of his social and moral responsibility for the environment, future research is clearly emerging moral aspect in understanding the essence of ecological culture as part of General culture of personality. It is based on, primarily, value the person's attitude to the phenomena of the world. In other words, ecological culture is the level of consciousness of the personality that manages and thinking, and all human activities based on the personal acceptance of the absolute value of life. In Particular, V. Sitar [7] notes that ecological culture as an organic, integral part of the culture of a society, characterized by the degree of its spirituality, level of morality, the degree of implementation of ecological principles in activity of people.

Therefore, through the prism outlined we note various approaches to the study of ecological culture as a system of human values and the diversity of interpretations of the term include:

- environmental consciousness, beliefs, lifestyle;
- environmental worldview, worldview;
- environmental behavior and the creation of material and spiritual values;

- environmental knowledge;
- the moral system of ecological and cultural values;
- cleaner production and products manufactured by them;
- environmental agencies and organizations with scientific, pedagogical, managerial, practical orientation;
- optimal norms and ways of interaction between society and the environment;
- the system of environmental-social relations in society.

All of these components determine the ecological culture as an integral part of human culture that shapes the behavioural motives of man, his spiritual growth, healthy lifestyle, environmental awareness. And the presence of common features and differences proves that this concept is in its formative stages. Based on the above, the concept of ecological culture we understand a complex lesion that includes environmental knowledge, environmental activities, environmental values and sense of responsibility for decisions, in relations with nature, integrative quality of the personality, embodying the spiritual and moral values and defining ecologically-moral acts directed to the preservation of life in all its manifestations and to build the beauty of the natural environment. While ecological culture of future teachers of initial classes is characterized not only by mastering the ecological-pedagogical knowledge, abilities, skills, and aesthetic attitude towards nature, development of emotional-sensual sphere of the child, education of his aesthetic needs and interests, a manifestation of creative activity and initiative.

The successful implementation of the tasks of forming ecological culture of future primary school teachers, the leading role belongs to the disciplines of science cycle, which, by acting simultaneously on the mind, feelings, imagination, the human intellect, contribute to the formation of worldview and the ecological and moral qualities, with a humanistic sense. So, for students of the pedagogical Institute of Eastern European national University of Lesya Ukrainka (specialty "Primary education", educational-qualification level "bachelor") is taught the course "Ecoculture of personality", priority goals are: to develop students' solid theoretical knowledge in the field of ecology, ecological Outlook, ecological consciousness of future teachers, active life position and careful attitude to nature.

The formation of students' strong theoretical knowledge in the field of ecology for a thorough treatment, in particular such issues as:

- global environmental problems of planet Earth and the Ukraine;
- modern level of requirements to ecological culture of the personality.

And implementation of practical work: to analyse ecological maps of Volhynia, provides familiarization of the future teachers of elementary school with an environmental state of Volyn region, regional perspectives and priorities of environmental policy of the state in formation of ecological culture of personality.

One of the ways to influence the development of ecological consciousness of future teachers, which are actively used at different stages of teaching this discipline, we consider the ecological-psychological training and training exercises, ecological games and quizzes. In particular, at lectures and practical classes were used modified versions of ecological drills V. Senseo [8], V. Marchenko [9], ecological and psychological training V. Aswa [10], online resources [11], which aims at solving the following problems: the formation of environmental attitudes of the personality, abilities and skills of interaction with natural objects; correction goals of such interaction; the development of perceptual capabilities humans in contact with natural objects; the extension of individual environmental space.

For example, the activity "Create an ecosystem".

Objective: development of technologies of interaction with nature, gain emotional and practical components of personal relationship to nature.

Materials: soil, twigs, moss, gravel, bark, leaves, stones and other natural material. Task: create a model of an ecosystem of your choice by using various natural material and give it to nook educational institution in which you pass teaching practice.

Exercise "Environmental labels".

Objective: the development of empathy, stimulation of imagination, and intellectualization of emotions. Task: Think and draw some warning or prohibiting signs that could be installed in the woods near the river, in the Park, on the streets. These signs should protect the interests and rights of animals and plants. Remember, a sign needs to be not only a carrier of information that can be understood, but also to influence the emotional sphere of the person. Osnia children with developed environmental signs during the teaching practice.

As experience shows, participation in training exercises in the process of studying discipline "Ecoculture of personality" sets of future teachers in creative work that stimulates the imagination, strengthens the emotional and practical component of their personal relationship to nature, affects the development of empathy, promotes intellectualization of emotions, subjectivization relationship to nature, to create a favourable atmosphere in the audience, synthesis of knowledge about the rules of behavior in nature and providing them with personal meaning.

Conclusion. "To live in harmony with nature" is the position of classical philosophy remains relevant in our days, in the widest sense as the person performs the function of a bridge of two types of evolution – natural and cultural. And it is an ecological culture, in particular primary school teachers, raises to a new level of assessment of the relation of man and nature, introduces the knowledge about these relations in the value system of the culture. With this, in fact, and we have high prospects for future research.

References:

1. Hlazachev S. N. Экологическая культура учителя / S. N. Hlazachev. – М.: Современный писатель, 1998. – 432 с.
2. Verbytskyy A.A. Основы концепции развития непрерывного экологического образования / A.A. Verbytskyy // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 31 – 36.
3. Tarasenko N.F. Природа, технология, культура: философско-мировоззренческий анализ / Tarasenko N.F. – К.: Nauk. dumka, 1985. – 256 с.
4. Экологическое образование школьников / [под ред. Y.D. Zvereva, Y.T. Suravehynoy]. – М.: Педагогика, 1983. – 160 с.
5. Safronov Y.P. Формирование экологической культуры учителя / Y.P.Safronov: диссер. канд. пед. наук. : М., 1991. – 157с.
6. Zakhlebnyi A.N., Suravehyna Y.T. Научно-технический прогресс у экологическое образование / A.N. Zakhlebnyi, Y.T. Suravehyna // Совет-ская педагогика. – 1985. – № 12. – С. 9 – 14.
7. Sytarov V.A.Sotsyalnaya ekologiya / V.A.Sytarov, V.V.Pustovoytov. – М.: Akademyya, 2000. – 280с.
8. Zebzeeva V. Эколого-психологический тренинг / V. Zebzeeva // Дашколное воспитание. – 1999. – 3 7. – С. 84-88.
9. Marshytska V. Lisovi ihry / V. Marshytska // Doshkilne vykhovannya. – 2000. –№10.
10. Yasvyn V. A. Психология отношения к природе / Yasvyn V. A. – М. : Smysl, 2000. – 456 с.
11. Rezhym dostupu: <http://do.irort.ru/mod/resource/view.php?id=3214>